

За пиесата

На 23 юни 1944 г. представители на Червения кръст посещават гетото Терезиенщат (Терезин, в Чехия). То, както се разкрива по-късно, е транзитна спирка преди лагера на смъртта Аушвиц и в него през Втората световна война загиват десетки хиляди невинни. Достъпът на червенокръстките пратеници е осигурен от самите нацисти, които надлежно са се подготвили за визитата: спретнати блокове и улици, по които хора в добро здраве и прилични дрехи уж се занимават с ежедневни неща. Всъщност всичко е инсценировка, намислена за заблуда на международните институции относно същината на това еврейско гето конкретно и на концлагерите изобщо. Хората на Червения кръст отчитат приемливите условия в Терезиенщат и привездат и съответния снимков материал в подкрепа на положителния си доклад.

Макар в *Химелвег* (2002) годината да е 1942-а, а мястото – близо до Берлин, Майорга изхожда именно от терезинския епизод, за да представи целия ужас на човешката злоупотреба с човека: нацистът, в чиято уста големите фигури на европейската култура звучат опорочени; неговата театрална амбиция, която насилва още веднъж лагерниците, като ги вкарва в посредствена имитация на мир и доволство; сложния механизъм на неверието у представителя на Червения кръст, който вижда всички признаци на нередност, но докрая чака някой да му заяви в прав текст какво значи видяното; оглушителното безмълвие на жертвите под думите, които са принудени да изговарят.

В едно интервю авторът уточнява: „Формата на пиесата – състои се от пет разнородни части и е написана в традицията на *театър в театъра* – е повече етично колебание, отколкото естетически експеримент. Наложил се от само себе си: трябвало да намеря начин за представяне, който да издържи на пълната невъзможност за представяне. Защото Шоа е самото възплъщение на непредставимото... *Химелвег* не се стреми да говори вместо жертвите, а да направи така, че отчетливо да се чуе мълчанието им.“

Химелвег („път към небето/рая“ на немски – така нацистският комендант нарича рампата, която от влаковата гара води до „лечебницата“, всъщност газова камера) е представяна в много страни, при неизменно добър прием от публика и критика. „Превръщането на важна историческа, политическа и човешка тема в затрогваща, ангажираща пиеса невинаги е успешно, но в *Химелвег* на испанския драматург Хуан Майорга, то се е получило.“ (*Aftenposten*); „...не е изненадващо, че неговата пестелива, красноречива творба е станала хит в Европа и Южна Америка...“ (*The New York Times*); „Истинското начало на увлекателната, умело построена пиеса на Майорга е в края...“ (*The Independent*); „...уверено написана и поставена с въображение... на определено ниво тази пиеса е нападка срещу прословутото германско раздвоение, в което високата култура е съжителствала с пълно варварство... като ни прави съучастници в представлението, Майорга намеква, че всички имаме отношение и към вината за Холокоста...“ (*The Guardian*); „Творбата на Майорга смело акцентира върху склонността на човешкото същество да затваря очи пред съдбата на себеподобните си. Както и централният образ в *Доброто* на Сесил Филип Тейлър, представителят на Червения кръст е обикновен, възпитан човек, който знае, че участва в мерзост, и пак като него избира да не предприеме нищо.“ (*Times*); „...текстът има необходимата дълбочина, но и простотата, нужна му, за да бъде разбран...“ (*El País*); „Зад всеки персонаж се крие чудовище, макар чудовищността на Коменданта да не може да се сравнява с уязвимостта на кмета Готфрид и вцепенението на Пратеника...“ (*El Mundo*); „...майсторски текст, разтърсващо достойно и красиво до болка

разсъждение над злото, което започва с едно изтерзано признание и завършва с едно пътешествие към смъртта...“ (*ABC*); „...оригинална, силна творба, разрез в живата плът на историята...“ (*Le Figaro*).

Хуан Майорга

Химелвег

Превод от испански
НЕВА МИЧЕВА

На дъщеря ми Беатрис

© Juan Mayorga

HIMMELWEG, 2002

© Нева Мичева, превод, 2011

Действащи лица:

ПРАТЕНИКЪТ НА ЧЕРВЕНИЯ КРЪСТ

КОМЕНДАНТЪТ НА ЛАГЕРА

ГЕРШОМ ГОТФРИД

ТОЙ (МЛАД МЪЖ)

ТЯ (ЧЕРВЕНОКОСА МЛАДА ЖЕНА)

ТЯ (ДРУГА МЛАДА ЖЕНА)

МОМЧЕ 1 (КЛАУС)

МОМЧЕ 2 (ФРАНЦ)

МОМЧЕ 3

МОМЧЕ 4

МОМЧЕ 5

МОМИЧЕНЦЕ

I. Часовникарят от Нюрнберг

Химел-вег. Не е една дума, две са. *Himmel* значи „небе“. *Weg* е „път“. *Himmelweg* ще рече „небесен път“, „път към рая“. Чух за първи път този израз точно тук, през войната.

Бях дошъл в Германия като делегат на Червения кръст. Винаги ме е било грижа за хората, затова избрах да работя за Кръста. Най-голямото ми разочарование беше, когато кандидатствах при тях и не ме приеха. Скоро след това обаче опитах отново и стана без проблем. Времената вече бяха други и познанията ми по немски ме правеха ценен кадър. Никой не искаше да ходи в Германия тогава. А аз се съгласих веднага, щом ми предложиха командировката.

Винаги ме е било грижа за хората. Когато ме пратиха в Берлин като представител на Червения кръст, бях убеден, че ще мога да направя нещо за тях. Задачата ми беше да посещавам лагери за военнопленници и да проверявам дали се съблюдават международните конвенции. Чувствах се полезен, докато инспектирах хигиената и хранителните дажби на лагерниците. Всеки път, когато от мен зависеше нечий живот, аз го спасявах. Позицията ми позволяваше да посоча английския пилот, осъден на смърт, и да кажа на германците: „Имам данни за германски пилот в плен у англичаните. Ще го разстрелят, ако с този тук се случи нещо.“ На война така се говори.

Базата ни беше в Берлин, край езерото в *Берлинер Ванзее*, в една къща, която ни предостави германското правителство. Просторен, красив дом, в какъвто друг път не бях стъпвал. Ето, въпреки всичко имам и добри спомени оттогава. Слава Богу, човек първо забравя лошото и чак след това хубавото. Живеехме всички заедно, всички пратеници на Червения кръст в Берлин. И когато се върнехме от мисия, това място ни беше оазис. Простички неща превръщаха живота в рай: разговор с приятел, разходка край езерото, доза хумор в едно така сурово време. С германците не общувахме. С тях поддържахме необходимия минимум отношения и то при нужда.

Веднъж, в един от онези разговори, в които се смесват работно и лично ежедневие, стана дума за бившия собственик на „нашата“ къща, евреин. Никой не си беше направил труда да свали портрета, от който ни гледаха той, жена му и дъщеря им. Разговорът тръгна от живописните достойнства на картината и стигна до заключението, че някой от нас непременно трябва да посети гражданските концентрационни лагери.

Има ли смисъл да обяснявам разликата? Абсурдно беше да посочиш някой евреин, интерниран заради това, че е евреин, и да кажеш на германците: „Имам данни за един невинен човек, който ще бъде разстрелян, ако с този тук се случи нещо.“ Нямахме какво да предложим в замяна. А и не ни даваха да припарим до лагерите за обикновени граждани.

На следващата сутрин, пред портрета на еврейското семейство, реших аз да проникна в някой от тези лагери. Но за целта акредитацията на Червения кръст не вършеше работа. Флагчето на колата ми беше ненужен парцал. Нямах разрешение да се доближавам... но пък имах стекове цигари, найлонови чорапогащници, американски транзистори, а те бяха убедителен аргумент при договарянето на какви ли не книжа. Лека-полека започнах да си набавям необходимите хартийки и с всяка от тях пред колата ми се вдигаше поредната бариера. На всички пропусквателни пунктове казвах едно и също: „Идвам да говоря с коменданта на лагера.“ Над двайсет бариери, преди наистина да се добера до него. Синеок, вероятно мой връстник – бях си го представял по-възрастен.

„Заповядайте, седнете. Нещо да ви предложи? Кафе?“ Сервира ми кафе. „Имате ли разрешително за посещение?“ Много добре знае, че такъв тип разрешително не съществува. Казвам му какво ме води при него: „Можем да заредим лечебницата ви с медикаменти.“ Както сами се сещате, това е претекст: лекарствата са най-приемливото обяснение за появата ми. По акцента познава откъде съм: „Много харесвам вашата страна. Бил съм там на почивка преди войната.“ Не знам дали се опитва да ми внуши, че е от семейство, което може да си позволи почивки в чужбина. Като син на скромни хора, аз никога не съм пътувал за удоволствие. Войната ми даде първия шанс да изляза зад граница. Но това е без значение. Стоим двамата и той ми говори за моята страна. От време на време някой влиза с документ за подпис. Като в обикновена канцелария. Всички отдадени на полезна дейност. Говорим за страната ми, докато най-сетне не успявам да го върна на въпроса, който ме интересува. Важното е да вдъхвам доверие, да си изиграя картите правилно: „Бихме искали да помогнем. Можем да ви снабдим с лекарства.“ Той се замисля за миг и казва: „Ами да, хубаво. Пратете ги, а ние ще се погрижим за всичко останало.“ Усещам, че ми се удава случай да задълбая: „Само че ще ни трябва някаква информация, за да знаем как да оформим пратката.“ „А, това било значи. Информация.“ И млъква. Тъкмо си викам: „Честито, приятел, край на екскурзията“, той се обажда отново: „Защо не. Щом искате информация, ще я имате.“

После вдига телефона и казва: „Нашият гост ще направи обиколка на лагера. Предупредете Готфрид. Гостът ни е свободен да отваря всички врати, които сметне за нужно.“ После се обръща към мен: „Саможив народ са това, евреите. Не обичат чужди хора да им се месят в работите. Още едно кафе?“ Приемам. Чувствал се повече европейец, казва, отколкото германец. Затова голямото му желание било войната скоро да свърши, за него тя била равносилна на гражданска война. Сочи библиотеката си: „Калдерон, Корней, Шекспир... Ето какво е Европа за мен.“ А мен не ме свърта. Какво иска да покаже, че е високо ерудиран? Очевидно е по-подготвен от мен, нямам съмнения. Дава вид на човек, чието обществено положение му е позволило достъп до най-добрите училища, пътешествия, срещи с вълнуващи личности. Тръгваме към вътрешността на лагера и той продължава: войната била грешка, недоразумение между братя. От дървените бараки се насочваме към блокчетата от червени тухли. На стълбището на едно от тях ни чака усмихнат човек, първият цивилен, когото виждам в лагера. Комендантът го представя: „Кметът Гершом Готфрид.“

За миг се сащисвам. Усмихнатият непознат, Готфрид, ми напомня на мъжа от портрета в берлинската къща. Трябва специално да се съсредоточа, за да схвана приветствените му думи, защото отгоре на всичкото говори с някакъв странен тон: „Ако нямате нищо против, аз ще ви разведа. Можете да снимате каквото пожелаете.“

Да, нося един малък фотоапарат. Може би сте виждали тези фотографии. Направих много. Мине, не мине, Готфрид ми напомня, че мога да снимам. Снимам улиците, асфалтирани и чисти. Музикалната беседка по средата на площада, а в нея – оркестър. Паркът, пълен с люлки с формата на животни. Разноцветните балони.

Лагерниците ме гледат озадачено. Допускам, че е защото не нося униформа. Наблюдават ме като някой, който не е нито от своите, нито от германците. Имам неприятното усещане, че ме отбягват. Слънчево е и народът е наизлязъл на въздух.

„Какво очаквахте? – пита комендантът. – Мършави хора с раирани пижами? И аз съм ги чувал тези измишльотини. И на вас са ви ги разправяли, нали, Готфрид?“

Готфрид отговаря, че да, и на него. „Позволете ми да ви поканя на обяд у нас – добавя. – Макар че храната ни не е нищо особено. Времената са трудни за всички.“

Влизаме в едно от червените блокчета и ядем със семейство Готфрид. За мое успокоение не приличат на семейството от портрета в Берлин. На масата – зеленчуци и бял хляб. Готфрид изрича еврейската молитва, после казва: „Снимайте и тук, ако искате.“ Може би сте виждали тези кадри. Непретенциозно жилище с прозорец към площада. Тримата отиваме до прозореца да си изпием кафето там: германецът, еврейният и аз. Комендантът, кметът и пратеникът на Червения кръст. Площадът е празен по обедно време, сякаш градецът си почива. Моментът ми се струва подходящ да се осведомя по практически въпроси като канализацията или пощенските услуги. Но комендантът няма желание да говори за тях. „Стига политика. Следобедът е прекрасен, дайте да не го пилеем в приказки. Готфрид, нашият гост не бива да си тръгва, без да е видял часовника на гарата.“

Комендантът ни предлага да минем през гората, покрай рекичката. Готфрид мълчаливо върви до мен, докато комендантът дава своята прогноза за бъдещето: „Тази война е общо дело на цялото човечество. Мирът, който ще последва, също ще е дело на цялото човечество.“ Вървим по пътека през гъсталака – слънчевите лъчи едва си пробиват път. Комендантът ме пита вярвам ли в Бог. Отговарям, че да, защото по онова време все още действително вярвам. Комендантът има предвид Бога на Спиноза и цитира една фраза на Спиноза, в смисъл че омразата, победена от любовта, се превръща в любов и тази любов е по-голяма, отколкото би била, ако не я беше предшествовала омраза. В реката момиченце си играе с кукла. Спирам да го снимам.

Часовникът на гарата сочи точно шест. Готфрид ми разказва историята му: „Направен е около 1502-а година от майстор Петер Хенлайн от Нюрнберг, прочутия производител на механични играчки. Макар и да не личи на пръв поглед, часовникът не е с пружина, а с тежести.“ Стрелките не помръдват, а аз започвам да осъзнавам какво ми е толкова странно в начина, по който говори кметът Готфрид. „Двете тежести са окачени на краищата на желязна пръчка, закрепена на свой ред върху ос. Посредством два „палеца“, пръчката с тежестите управлява кръговото движение на зъбчатото колело.“ Звучи сякаш... Не само сега, когато ми обяснява движението на часовника, а и когато ми говореше за времето или ми подаваше хляба. Готфрид говори като навита играчка.

Младеш ухажва девойка на една пейка на гарата. Старец чете вестник. Две хлапета си играят с пумпал. Може би сте виждали тези фотографии.

Двойката, старецът, децата – няма ли нещо престорено у тях? Не е ли всичко като вътрешността на красив механизъм, още от радушното приветствие на кмета Готфрид? Гарата мирише на свежа боя. Оркестърът, люлките – всичко изведнъж ми се струва не по-малко чудато от гласа на кмета. Какво ли е било това място, преди да дойда? Какво ли ще бъде след това? Дошъл съм на оглед. Аз съм очите на света. Ще изляза отук с много фотографски материал и доклад за наблюденията си.

Не ме разбирайте погрешно: нямам съмнение, че са евреи. Евреи са, но по някаква причина се държат различно. Обаче го правят зле. Движат се тромаво, неуверено.

Родителите ми ме възпитаха в съчувствие към другите. Никога не съм затварял очи пред чуждата мъка. Затова и постъпих в Червения кръст – исках да помагам. Затова приех да работя в Германия и затова съм тук: искам да помогна. Но имам нужда някой от тях – старецът, двойката, хлапетата, някой – да ми даде знак. Трябва ми знак. В никой момент никой не прави дори жест. Никой не пошепва: „Помощ!“

Вместо това всички ме гледат озадачено. Включително децата с пумпала. Ако сте чели доклада ми – в него ги споменавам, снимал съм ги. Пумпалът им се завърта и пада пред ботушите на коменданта. Децата се споглеждат, без да знаят как да постъпят, сякаш това е *непредвидено*. Готфрид замълчава, като че ли и той не знае какво следва.

Комендантът се навежда да вдигне пумпала. Питам се дали и той, комендантът, не е зъбчато колелце. Твърде любезен, твърде образован. Комендантът (или мъжът, който се представя за такъв) казва на децата: „В Германия го въртим другояче.“ И отива при тях, за да им покаже как се пуска пумпал в Германия.

Часовникът продължава да сочи точно шест. Комендантът играе с децата, на няколко метра от нас, с гръб. Сега е моментът. Сега е сгодният случай Готфрид да пошепне: „Помощ!“ Дори това не, достатъчно е да ми направи знак. Готфрид казва: „През 1914 година се установява, че над четири столетия след конструирането му, механизмът продължава да отчита времето с едва половин минута неточност. Тежестите на този часовник са взети от друг, по-стар, правен в Толедо през 1492-а. Което ще рече, че съоръжението, което виждате в момента, отчита времето от почти пет века.“

Обзема ме странно усещане за самота сред тези германци и тези евреи. Започвам да се чувствам и аз като машинна част. Но каква функция изпълнявам? Къде съм всъщност? Да, на един метър от Готфрид, но къде?

Комендантът се връща при нас. „На тази гара пристигат хора от цяла Европа. Но не очаквайте да видите влакове. Освен ако не искате да пренощувате при нас. Композициите обикновено идват в шест сутринта.“ За миг ми се струва, че чувам влаковете да тракат през горската тишина. Да пронизват бездънната тишина, която се чува само навътре в гората.

От другата страна на коловоза погледът ми попада на къса циментова рампа, разположена така, сякаш от вагоните ще се разтоварва добитък. Отгоре следва друга рампа, по-тънка и дълга, която завършва пред нещо като хангар. Комендантът забелязва, че погледът ми е привлечен от хангара и пояснява: „Лечебницата. Отсечката от влака до лечебницата я наричаме „Път към небето“, *Химелвег*. И поглежда към Готфрид за потвърждение. Готфрид се съгласява: „Път към небето.“

„Оттук се вижда целият град“ – казва комендантът и ме кани сам да се уверя. Наистина, от високата част на рампата градът се вижда като на длан. На площада всичко отново се задвижва като добре смазан механизъм: децата по люлките, възрастните хора на припек, продавачът на балони... Комендантът посочва откъде сме минали: футболното игрище, театърът, училището. Синагогата. „Свобода на вероизповеданието – вмята. – Този град е една от така наречените „зони за еврейско населване“. Експериментираме със самоуправлението.“ Днес бих го попитал: „Щом сами се управляват, каква е вашата роля, коменданте?“ Но тогава не попитах, никой не разговаряше така с германците. Комендантът настоява: „Експериментираме, за да разрешим проблема, с който нито една европейска нация не е успяла да се справи през вековете.“ Може би очаква някакъв коментар от мен, но единственото, което ми идва на ум да кажа, е: „Странно е, че това място е толкова труднодостъпно.“ Комендантът кимва към Готфрид, сякаш го приканва той да вземе думата. Готфрид казва: „Тук се стичат хора от цяла Европа, което ни изправя пред определени организационни предизвикателства. Ситуацията е неудобна, особено за възрастните, но младите имат вяра в бъдещето. Младите знаят, че сме като кораб, устремен към своя пристан, но през минирани води. Капитанът не познава тесния вход на пристанището и не бива да се подвежда от измамните сигнали, които му подават от брега. Капитанът очаква недвусмислен сигнал. Междувременно негово задължение е да запази спокойствие.“

За първи път имам чувството, че нещо дразни коменданта. Лиричното излияние на Готфрид, цялата тази корабна метафора, го нервира. Сопнато казва: „Скоро ще се стъмни“, и се отправя обратно към гарата. Готфрид се разбързва след него с късите си куци крачки. Не знам споменах ли, че Готфрид е куч. И точно тогава, докато двамата слизат по рампата

пред мен, аз опирам ръка на вратата на хангара. Още помня студа в пръстите си. И очите на Готфрид, който се обръща да ме погледне. Да не мисли, че ще отворя вратата? За миг и аз съм убеден, че ще я отворя. Но ако в крайна сметка греша? Ако робувам на предразсъдъци? Или на някакъв вид арогантност? На суетата на човек, който си въобразява, че вижда по-далеч и по-надълбоко от другите? Дръпвам се от вратата и слизам при тях.

Изпращаме Готфрид до кооперацията, в която живее. „Пак заповядайте“ – ми казва. Вървим с коменданта, отдалечаваме се от червените тухлени блокчета. Без да спирам, се озъртам назад. Погледът на Готфрид е страшно настойчив. Сега знам защо така ме е гледал. Сякаш мисли: „А този е обречен на живот.“ Комендантът не спира да говори, докато ме придружава до колата ми. „Тук Германия върши изключителна работа. Някой ден Европа ще зачете хвърлените от нас усилия.“ Последните му думи са: „Нали чухте Готфрид: заповядайте, когато пожелаете.“

Щом се прибрах в Берлин, написах доклада си. Паметта ми го пренаписва всяка нощ. Хората ме питат: „Не видя ли крематориумите? Не видя ли влаковете?“ Не, нищо подобно не видях. „Димът? Пепелта?“ Не. Всичко, което казват, че е имало там, аз не съм го видял.

Понякога си мисля, че можех да погледна Готфрид в очите и просто да попитам. Или да се обърна с въпрос към момиченцето, което играеше във водата с куклата си. Сигурно е знаело. Пепелта се е изхвърляла в реката. Никого не са погребвали.

Но откъде да ми хрумне тогава? Лесно е да бъда представен като някакъв жалък човечец сега, но аз бях и съм като всеки друг. Единственото, което ме отличава, е, че съм се върнал от Пътя към небето. Днес гората е погълнала всичко, но аз все още отлично разпознавам мястото. Ето, тук бяха релсите. Тук са пристигали влаковете, точно в шест часа сутринта; влаковете винаги са пристигали в шест часа сутринта.

Да, тук беше, чувствам го под краката си: оттук минаваше Пътят към небето. Вратите на вагоните са се отваряли и под ослепителни светлини и кучешки лай хората са били изблъсквани по единствения възможен път – циментовата рампа, която завършва в нещо като хангар.

Вървя по този път всяка нощ. Всяка нощ минавам по рампата и стигам до вратата на хангара. Отварям я и ги виждам пред себе си: усмихнати, чакат ме. Готфрид и всички останали.

Паметта ми пренаписва онзи доклад всяка нощ: „Хигиенните условия са задоволителни. Хората са подобаващо облечени, с разбираеми разлики в облеклото, обусловени от обществената принадлежност и местата, от които произхождат. Настаняването е скромно, но прилично. Храната изглежда достатъчно.“

Не надценявайте властта ми. Единственото, което можех да сторя, беше да предам един доклад и да го подпиша с името си. Дори да бях казал друго, промяна нямаше да има. А можех ли да кажа друго? Мисията ми беше да си отварям очите на четири и да гледам.

Сега, когато отново съм тук, в гората, едва си спомням мъжа, който бях тогава, но мога да повторя дума по дума какво написах същата вечер под портрета на еврейското семейство: „Видях нормален град.“ На нищо ненормално не бях присъствал, не можех да си кривя душата. Да бяха ми помогнали, щях да напиша истината. Една думичка, един жест само. Написах: „Всеки е свободен да одобри или не мерките, взети от Германия за решаването на еврейския проблем. На мен ми стига моят доклад да послужи, за да се разсе мистерията, в която е обвит този въпрос.“

Днес изпитвам ужас да съм тук, но няма да поискам прошка за тогавашните си думи. Пак бих написал същото, ред по ред. Пак бих сложил името си отдолу. Аз просто описах видяното – не съм твърдял, че е рай. На следващия ден изпратих три кашона с медикаменти. Седмица по-късно получих известие от лагера, подписано от коменданта и кмета Готфрид. Благодаряха ми.

II. Дим

Тези сцени могат да бъдат придружени с други, неми, почерпени от предходния разказ на пратеника на Червения кръст: деца на люлки с форма на животни, старец, който чете вестник, продавач на балони, оркестър, благословията на еврейска маса...

Персонажите периодично поглеждат някой зрител, с ясното съзнание, че са наблюдавани.

От време на време се чува тракането на влак.

Момче 1 се опитва да завърти пумпал (от онези с въженцата), но не успява. Провал се два, три пъти. Зад гърба му се появява Момче 2.

МОМЧЕ 2: Трябва по-добре да затегнеш връвчицата.

Момче 1 си взема пумпала.

МОМЧЕ 2: Колкото по-стегната, толкова по-добре. После рязко я дръпваш.

Не следва отговор.

МОМЧЕ 2: Най-трудно е дръпването. Чакай да ти покажа. Дай.

МОМЧЕ 1: Гледай си работата.

МОМЧЕ 2: Много е хубав. Стори ми се, че е черен с червено. Може ли да го видя?

МОМЧЕ 1: Не пипай.

МОМЧЕ 2: Защо идваш да играеш тук, само защото е равно ли?

МОМЧЕ 1: Махай се.

МОМЧЕ 2: От къщи те следя. Знаех, че имаш нещо за криене. Вървиш крадешком. Черен с червено. Като онзи, дето му изчезна на Леслец. Търси си го навсякъде.

Пауза.

МОМЧЕ 1: Добре. Ще си го поделим. Един ден за теб, един ден за мен.

МОМЧЕ 2: Дръж си тъпия пумпал. Не го искам.

МОМЧЕ 1: Какво искаш тогава?

МОМЧЕ 2: Опиши ми сестра ти Сара. Сигурно си я виждал, като се къпе. Каква е под дрехите?

* * *

Млади мъж и жена на пейка. Тя е червенокоса. Той ѝ подава пакетче, опаковано като подарък. Пауза.

Той: Няма ли да го отвориш? (Пауза.) Много си хубава днес.

Тя: За разлика от вчера?

Той: Какво искаш да кажеш?

Тя: Чаках те снощи.

Той: Снощи свърших късно в склада.

Тя: Обеща да минеш да ме вземеш.

Той: Шефът ме помоли да остана да направим инвентаризация.

Тя: Чаках те повече от час.

Той: Все едно съм отишъл да пия... Работих!

Тя: Има и други неща освен работата.

Той: Старая се, защото мисля за нас. За теб, за мен, за всичко, което сме си мечтали. За нашето бъдеще. *(Пауза.)* Старая се, защото мисля за нас. За теб, за мен, за всичко...

Тя: Бъдещето. Дойде ми до гуша това бъдеще.

Той: Отвори го, моля те.

Тя: По-добре кажи нещо за настоящето. За нашето настояще.

Той: Не ми беше лесно да се издигна в склада. Какво предпочиташ – пак да хамалувам, докато се изгърбя? Много хора дебнат дали няма да сбъркам нещо, та да ми заемат мястото. А шефът ме прати на кантара, защото ми вярва. Всичко, което влиза и излиза от склада, всичко минава през моя кантар. Шефът ми гласува доверие. Разправи ми как той е напреднал в службата, от най-ниското стъпало. А виж го къде е сега, само защото е положил старание. Ако продължа да се старая, утре ще бъда някой. *(Пауза.)* Ако продължа да се старая, утре ще бъда някой. *(Тя му връща пакетчето. Той не го взема.)* Отвори го. Ще се изненадаш.

* * *

Момиченце в реката, стои насред водата с кукла в ръка и я гали по главата.

МОМИЧЕ: Не бой се. Не бой се, аз ще те науча. Отпусни се, няма да потънеш, държа те. Хайде сега, движи краката. Така: раз-два, раз-два. А сега – ръцете. Разпери ги още. Краката – без да се показват от водата. Сега главата. Трябва да я потопиш и да издишаш през носа. Правиш два размаха, ето така – раз и два – подаваш уста, вдишаш и пак – раз и два – браво, чудесно се справяш. А сега ще те пусна да опиташ сам. Сега ти самичък. Не бой се. *(Поглежда един зрител, сякаш го забелязва в този момент. Помахва му.)* Бъди добро момче, Валтер, поздрави господина. *(Маха с ръчичката на куклата към зрителя.)*

* * *

Момче 3 се опитва да завърти пумпал, но не успява. Проваля се два, три пъти. Зад гърба му се появява момче 4.

МОМЧЕ 4: Трябва по-добре да затегнеш връвчицата.

Момче 3 си взема пумпала.

МОМЧЕ 4: Колкото по-стегната, толкова по-добре. После рязко я дръпваш. *(Не следва отговор.)* Най-трудно е дръпването. Чакай да ти покажа. Дай.

МОМЧЕ 3: Гледай си работата.

МОМЧЕ 4: Много е хубав. Стори ми се, че е черен с червено. Може ли да го видя?

МОМЧЕ 3: Не пипай.

МОМЧЕ 4: Хайде пак.

МОМЧЕ 3: Какво пак?

МОМЧЕ 4: Ами още не те бях пипнал. Каза: „Не пипай“, преди да съм те докоснал.

МОМЧЕ 3: Сега отначало ли?

МОМЧЕ 4: От „Гледай си работата“.

Връщат се на съответните позиции за въпросния момент от диалога. Момче 3 го досмешава, но се сдържа.

Момче 3: Гледай си работата.

Момче 4: Много е хубав. Стори ми се, че е черен с червено. Може ли да го видя?

Момче 3: Не пидай.

Момче 4: Защо идваш да играеш тук, само защото е равно ли?

Момче 3: Махай се.

Момче 4: Проследих те. Още от къщи. Помислих си: „Крие нещо.“ Понеже вървиш крадешком. Черен с червено. Като онзи, дето му изчезна на Кшищоф. Търси си го.

Момче 3: Добре де, дай да си го поделим. Един ден за теб, един ден за мен.

Момче 4: Дръж си тъпия пумпал, не ти го искам.

Момче 3: Какво искаш тогава?

Момче 4: Да ми опишеш Сара. Сестра ти е, сигурно си я виждал да се къпе. Под дрехите... каква е?

Пауза. Момче 4 суфлира на Момче 3 какво да каже: „Кожата ѝ е млечнобяла...“

Момче 3: Кожата ѝ е млечнобяла. Стъпалата ѝ са мънички. Целите са в драскотини, защото обича да ходи боса, когато е сама.

* * *

Младите мъж и жена на пейката. Сега ги виждаме от друг ъгъл. Произнасят си диалога по-бързо отпреди. Толкова, че от време на време репликите им се засичат или направо припокриват. Той ѝ подава, опакован като подарък, пакет, по-малък от предишния.

Той: Няма ли да го отвориш? Много си хубава днес.

Тя: За разлика от вчера?

Той: Какво искаш да кажеш?

Тя: Чаках те снощи.

Той: Снощи свърших късно в склада.

Тя: Обеща да минеш да ме вземеш.

Той: Шефът ме помоли да остана да направим инвентаризация.

Тя: Чаках те. Изморих се да те чакам. Не искам животът ми да мине в чакане.

Той: Все едно съм тръгнал по жени... Единственият ми грях е, че мисля за утрешния ден.

Тя: Има и други неща освен работата.

Той: Старая се, защото мисля за нас. За теб, за мен, за всичко, което сме си мечтали. За нашето бъдеще.

Тя: Бъдещето. Дошло ми е до гуша това бъдеще.

Той: Отвори го, моля те.

Тя: По-добре кажи нещо за настоящето. За нашето настояще.

Той: Не ми беше лесно да се издигна в склада. Какво предпочиташ – пак да хамалувам, докато се изгърбя ли? Много хора дебнат дали няма да сбъркам нещо...

Тя: Не чуваш ли? Влаковете.

Той: Много хора дебнат дали няма да сбъркам нещо, та да ми заемат мястото. А шефът ме прати на кантара, защото...

Тя: Какво правиш, за да не ги чуваш?

Той: А шефът ме прати на кантара, защото ми вярва. Всичко, което влиза и излиза от склада...

Тя: Димът. Не го ли виждаш? Какво правиш, за да не го виждаш?

Той: Много хора дебнат дали няма да сбъркам нещо, та да ми заемат мястото. А шефът ме прати на кантара, защото ми вярва. Всичко, което влиза и излиза от склада, всичко минава през моя кантар.

Тя: Докога ще висим тука?

Той: ...минава през моя кантар. Шефът ми гласува доверие. Разправи ми как той е напреднал в службата, от най-ниското стъпало.

Тя: Искаш ли да побегнем към гората? През гората можем да стигнем до реката.

Той: От най-ниското стъпало. А виж го къде е сега. Ако продължа да се старая...

Тя: Аз ще побягна. Ела с мен.

Той: Ако продължа да се старая, утре ще бъда някой. *(Тя става и се отдалечава.)* Отвори го. Ще се изненадаш. *(Пауза.)* Бъдещето. Вътре е нашето бъдеще.

* * *

Момиченцето изправено в реката с куклата си в ръце. И него виждаме от друг ъгъл.

МОМИЧЕ: Ръцете. Разпери ги още. Не си показвай краката над водата. Главата. Трябва да издишаш през носа и да си потопиш главата във водата. *(Поправя се.)* Трябва да си потопиш главата и да издишаш през носа. Правиш два размаха, подаваш си устата, вдишаш и повтаряш. Раз, два, много добре. Сега ще те пусна и ще опиташ сама. Сега ти самичка. Не бой се. *(Пауза.)* Не бой се. Аз ще те науча. Отпусни се, няма да потънеш. Държа те. Движи краката. Раз, два. Ръцете. Разпери ги. Още. Не вади крака над водата. Главата. Трябва да я потопиш и да издишаш през носа. *(Поглежда един зрител, сякаш го забелязва в този момент. Помахва му.)* Бъди добро момиче, Ребека. Поздрави този господин. *(Маха с ръчичката на куклата към зрителя. Пее на куклата приспивна песен.)* Два размаха, подаваш устата. Вдишваш и повтаряш. Раз и два, браво. Сега ще те пусна. Ще опиташ сама. Самичка. Не бой се. *(Пауза.)* Не бой се. Аз ще те науча. Отпусни се, няма да потънеш. Държа те. Движи крака. *(Помахва на някой зрител.)* Бъди добро момиче, Ребека. Поздрави господина. *(Маха с ръчичката на куклата към зрителя. Пее на куклата приспивна песен.)* Раз, два. Ръцете. Разпери. Не вади. Краката. Главата. Главата. През носа. Два размаха. Вдишваш. Повтаряш. Хайде пак. Раз, два. Сега ще те пусна. Сама. Самичка. *(Пауза. Студено ѝ е във водата.)*

* * *

Момче 4 слуша Момче 5.

МОМЧЕ 5: Кожата ѝ е млечнобяла. Стъпалата ѝ са мънички. Целите са в дракотини, защото обича да ходи боса, когато е сама. Ръцете ѝ са издължени. Дланите ѝ са малки. Зърната на гърдите ѝ са черни. Така изглеждат, защото кожата ѝ е млечнобяла.

* * *

Млади мъж и жена на пейка. Той е същият, тя е друга и не е червенокоса. Между двамата стои голям пакет, опакован като подарък.

Той: Всичко, което влиза и излиза от склада, всичко минава през моя кантар. Шефът ми гласува доверие. Разправи ми как той е напреднал в службата, от най-ниското стъпало. А виж го къде е сега, само защото е положил старание. Ако продължа да се старая, утре ще бъда някой. *(Тя му връща пакета. Той не го взема.)* Отвори го. Ще се изненадаш.

Тя: Съвсем е лек. Какво има вътре?

Той: Бъдещето. Вътре е нашето бъдеще.

Тракане на влак. Тя изтървава пакета, който тупва кухо.

* * *

Момиченцето, изправено насред реката, без кукла. Много му е студено. Гледа зрителите.

МОМИЧЕ: Бъди добро момиче, Ребека, поздрави този господин. Не бой се. Аз ще те науча. Държа те. Не бой се. Трябва да стоим тук, докато ни кажат да излезем. Не бой се. Аз ще те науча. Раз, два. Раз-два. Не бой се. Раз, два. Движи крака. Раз, два. Ръцете. Главата. Устата. Докато ни кажат. Не бой се. Раз, два. Бъди добро момиче, Ребека, поздрави този господин. Раз, два. Бъди добро. Момиче. Ребека. Поздрав. Този господин. Не бой се.

Пее приспивната песен. Усмивва се на тракането на влака.

III. Такава ще е тишината на мира

Познахте ли ме, дами и господа? Да, аз съм. Добре ли пътувахте? Маршрутът от Берлин дотук е прекрасен, жалко, че многото проверки развалят удоволствието, проклетата война. Заповядайте, седнете. Мога ли нещо да ви предложа? Кафе? Имате ли разрешително за посещение? Да, да, знам преди още да сте го споменали – искате да ни снабдите с... Храна? Дрехи? Лекарства, разбира се, искате да ни пратите лекарства! Защо не? Пращайте, ще им намерим приложение. С ваше позволение – акцентът ви... За момент ми се стори, че сте... Но не, как можах да се заблудя! Произношението ви е неповторимо, навява ме на такива прекрасни спомени. Много харесвам страната ви. Бил съм там на почивка, преди войната. Във вашата страна из въздуха витае култура. История витае из въздуха. Кажете нещо на вашия език, моля ви. Една дума: „мир“. Звученето на вашия език е привилегия за ухото и това с течение на времето ще важи с все по-голяма сила. Много скоро всички ще говорим общ език. Казвам го без самохвалство, казвам го с дълбока носталгия. Слава Богу, винаги ни остава миналото. Винаги ще се нуждаем от испанския, за да четем Калдерон, от френския, за да четем Корней. Хвърлете едно око на библиотеката ми: ето това е Европа за мен. Разгледайте, докато подписвам тези книжа. Да, дори тук не можем да се отървем от бюрокрацията. Когато почувствам, че се задушavam, вземам колата и карам до Берлин. Цивилен. Оглеждам афишите, избирам театър. Театърът е глътка въздух за мен. След това мога да се върна тук и да си подписвам книжата. Докато се оправя с тези, хвърлете едно око. Хората ни мислят за зверове, но вижте библиотеката ми. Когато ме разпределиха тук, си докарах сто книги. Ни повече, ни по-малко сто. Най-добрите. Ще познаете някои, купувал съм ги във вашата страна. Да, да, знам, не сте дошли да гледате книги, нямате търпение да започнете вашата обиколка. Знам какво ви води чак дотук. Няма нужда да ми казвате: слуховете и аз съм ги чувал. Чудовищни фантазии, които се носят от уста на уста. Не ви коря, аз също понякога се поддавам на прищевките на въображението си. Представяте си някакви ужасии и чувствате, че трябва нещо да предприемете. Тук сте заради вашата добра воля и вашите кошмари. Мършави хора с раирани пижами. И на мен са ми се присънвали страхотии – то кой ли спи спокойно в днешно време? Искате да помогнете, но ви е нужна информация, не може да се помага слепешката. Това ви води тук, търсите сведения. Значи ние ще ви ги дадем. Ще идем да се поразходим. Свободен сте да снимате, ако желаете. Заповядайте, щракайте колкото ви душа иска. Само трябва да им дадем възможност да се подготвят. Те са много резервирани. Не обичат външни хора да им се месят. Не са като нас, като вас и мене. Още едно кафе? Само да свърши войната и пак ще ида на почивка в страната ви. Аз съм първо европейец и чак след това германец. Някой ден ще осъзнаем, че тази война е била гражданска. Тази война е грешка, братоубийствено недоразумение. Вижте библиотеката ми: ето я моята Европа. Най-голямата поразия, която направи войната, беше да ни принуди да забравим останалите. Виждали ли сте театралния афиш в Берлин? Той сега е военен афиш. А именно: само германски автори. Липсват ми моите приятели: Корней, Шекспир, Калдерон. Но вие не сте дошли да приказваме за театър. Не се притеснявайте, преди да си тръгнете, ще сте направили вашата обиколка. Не бива да си тръгвате, преди да сте видели часовника на гарата. Ще минем през гората, покрай рекичката. Там атмосферата е приказна. Затворете очи и чуйте тишината. Затворете очи: такава ще е тишината на мира. Затворете очи. Спиноза казва, че омразата ще бъде победена от любов толкова пламенна, колкото пламенна е била предшествалата я омраза. Светът върви към единение. Сегашната война е огромна крачка в тази посока. Ускорение

на неизбежното движение към хармонията. Един език, една валута, един път. Дори ако изгубим войната, каквото има да става, ще стане. Няма значение кой ще надделее. Тази война е първото наистина общо дело на човечеството. Мирът след края ѝ ще бъде второто. Плодовете на сегашната война ще са за всички. За всеки един от нас, на мястото, което съдбата му е отредила. Всички ще сме победители в тази война. И някой ден изобщо няма да правим разлика между победители и победени. Междувременно ще има болка, но тя ще е необходима. Спиноза казва, че омразата, победена от любовта, се превръща в любов и тази любов е по-силна от предшествалата ѝ омраза. *Етика*, теорема 44. Не, не си правете труда да я търсите в библиотеката ми – донесъл съм си само сто книги, най-добрите. Думите на Спиноза значат, че в страданието ни има смисъл. Това са родилни мъки. Нов свят се ражда в момента. Така че никой да не се опитва да ни спести дори грам болка. По-добре да страдаме хиляда години, отколкото да се върнем за миг в предишното положение. Преминаването от единия в другия свят изисква от всички огромна смелост. Смелост да се извърши нужното. Неизбежно мнозина падат по пътя, превръщат се в част от пътя. Те са пътят. Но стига политика, днес денят е чудесен, да не го пилеем в приказки. Вие не сте дошли да бистрим политиката, дошли сте да се разходите из лагера. Чудех се дали ще ни намерите. Дали ще трябва аз да ходя да ви търся. Как разбрахте откъде да минете? Ориентирали сте се по сянката на пушека, така ли? Знаели сте, че димът хвърля сянка? Не всеки знае. Да не би да сте идвали и друг път? Ясно, известно ви е откъде се минава, защото вече сте идвали. Как не ви познах от самото начало? Бях убеден, че ще се върнете, беше само въпрос на време. Ще видите, че всичко малко се е променило. Както се очакваше. Временните постройки бяха от некачествено дърво, за да изгният и да изчезнат. Посадихме дръвчета. Днес е трудно човек да си представи какво е било някога на това място. Ето тук имаше люлки, там беше футболното игрище, отсреща синагогата. Имаше театър. И – как без него – *Химелвег*, сещате ли се? Не помня вие ли първи, или ние го нарекохме така. На немски „Хим-мел-вег“. А сега на вашия език: „Път към небето“. Нещата потъгнаха като в дън земя, само те са още тук. Всички до един, никой не липсва. Люлките, синагогата – природата ги погълна. Но те са още тук. Те и часовникът на гарата, който винаги сочи точно шест. Да не бяха те и старият часовник, нищо нямаше да отличава тази гора от която и да е друга. Чудех се дали не сте объркали гората, дали димът хвърля достатъчна сянка. Да, тази е гората. Добре дошли отново. И отново – позволете ми да ви препоръчам да имате едно наум. Не вярвайте на всичко, което виждате. Поколение след поколение тези хора са се учили на притворство. Още преди векове са установили, че няма нищо по-изгодно от това, да се направиш на жертва. Но не оставяйте да ви залъжат. Вие имате добра памет. Допитайте се до нея: кой предизвика войната? Не допускате да ви объркат. И преди да ни съдите, си спомнете, че ние предложихме решението на един проблем, който от столетия мъчи Европа. Ние бяхме първите, които осъзнаха, че той всъщност е изключително транспортен. Най-голямата ни заслуга е именно справянето с техническата спънка. Мнозина са мечтали за решението, но ние го намерихме. Чувате ли ги? Чувате ли тракането? Това е крайната гара на всички влакове от Европа. Ако искате да ги видите, ще трябва да пренощувате в гората: композициите винаги пристигат в шест сутринта. Винаги в шест, а в шест и петнайсет вече са напуснали гарата. От крайна важност е операцията да протича възможно най-бързо. Взели сме мерки и за хигиената, и елиминирането на отпадъците. Без да навлизам в излишни подробности, ще ви кажа, че сме организирали адекватна структура на европейско равнище, посредством координирането на всички необходими институции. Извинете, че ви говоря така, и мен ме измъчва бюрократичният език, не съм му свикнал – вижте ми библиотеката и ще разберете. Но

въпреки че не е моят, този език подхожда на случая – език на приоритетите и на решенията. Първата ни задача е да съсредоточим тук всички европейски евреи. Но основната ни амбиция е много по-мощна. Основната ни амбиция е да покажем, че всичко е възможно. *Всичко е възможно*. Всичко, което си помечтаем, подлежи на сбъждане. Това именно, дами и господа, ви очаква в гората: нещо, лесно достъпно за погледа, но не и за въображението. Така че, каквото и да видите, не го разказвайте. Няма да ви повярват, а ако настоявате, ще ви вземат за луди. Позволете ми да ви дам един съвет: веднага щом си тръгнете оттук, започвайте да забравяте. Така когато се приберете у дома, ще можете да вземете лист и писалка и да напишете един хубав отчет. Сега, както преди. Защото и сега, и преди, желанието ви да дойдете дотук се дължи на едно и също. Искате да се уверите, че кошмарите ви не са истина. И аз съм ги имал тези кошмари – кой спи спокойно в днешно време? Кой може да мигне при всички тези нощни влакове наоколо? Мрежа от нощни влакове, ето какво е Европа за мен. Композициите, които развозват нашите кошмари. Нашите вече състояли се кошмари. Мечтите предхождат делата, кошмарите ги следват. Всичко, от което се страхуваме, вече се е случило вътре в нас. Лошите сънища наоколо извират от собствената ни душа, собствените ни глави и сърца са техните развъдници. Но стига политика. Ей сега започваме нашия тур. Само минутка още, не сме готови. Аз да, аз винаги съм в готовност, но вие се нуждаете от още малко време. В момента се прави всичко възможно, за да бъде посещението ви приятно. Не ви каним в рая, но вие бездруго очаквате нещо много по-лошо. Те са добре облечени. Спретнати дрехи. Нови обувки. Без връзки. В училище им преподават математика и език. И история! Някой предложи да сме боядисали блоковете в различни цветове. Отвърнах: „Не. Ще изглежда неправдоподобно. Достатъчно е да направим по една градинка пред всеки блок.“ Пипнете цветята. Истински са. Снимайте лехите, ако искате. Снимайте. Ние приветстваме снимките. Но най-вече добре си отворете очите и после разкажете на света на какво сте станали свидетели. Светът трябва да знае. Вие сте очите на света. Водач ще ви е един от тях. Аз само ще ви придружавам и ако позволите, ще ви покажа как се завърта пумпал в Германия. Така. Ето така се завърта: *химелвег*. Кажете го на вашия език: „Път към небето“. Дами и господа, елате и вижте. В лоното на природата, в сърцето на Европа. Ако ви допадне, заповядайте отново когато пожелаете. Още мъничко търпение, почти сме готови вече. Междувременно хвърлете едно око на моята библиотека.

IV. Сърцето на Европа

1.

Комендантът е в кабинета си, чете досие. Влиза Готфрид.

КОМЕНДАНТ: Заповядайте, седнете. (*Готфрид сядва.*) Името ви е... (*Прочита от досието.*)

Герхард Готфрид.

ГОТФРИД: Гершом Готфрид.

КОМЕНДАНТ: Не се ли казвате Герхард?

ГОТФРИД: Гершом.

КОМЕНДАНТ: Лошо са ме осведомили значи. Кафе? (*Готфрид отказва.*) Починахте ли си? (*Готфрид кимва.*) Сигурно се питате защо ви викам. (*Пауза.*) Избрахме ви за представител. Двамата с вас ще работим заедно. Вие, така да се каже, ще сте ми преводач. Нямам предвид езика, не говоря за превод на думи. Говоря за психология. Аз ще ви кажа какво искаме, а вие ще предадете желанията ми на вашите хора. Ще намерите нужното за това отношение. Познавате по-добре от нас психологията на народа си. (*Пауза.*) Сътрудничеството ви ще бъде възнаградено. Естествено, ако не желаете да се ангажирате, ще потърсим друг. Но един отказ от вас наистина би ни разочаровал. Избрахме ви, защото несъмнено сте на почет сред своите. Кафе? (*Готфрид отказва.*) Засега единственото, което очакваме, е хората да си отдъхнат – да се нахранят и да си отдъхнат. Пътуването им е било прекалено дълго и мъчително. Съжаляваме, че така се е получило, срамота е. Докладваха ни, че с вас са се отнесли като с добитък. За съжаление, не можем постоянно да контролираме всички, които носят нашата униформа. Достъпът до властта понякога превръща уважавани глави на семейства в зверове. Гарантирам ви, че виновниците ще си получат заслуженото. Но не за миналото съм ви извикал да говорим. Готфрид, получихме инструкции, които ви поставят в много благоприятно положение. Берлин се спря на вас. На нас всъщност, с гордост можем да заявим: Берлин се спря *на нас*. Поверен ни е общ проект. Берлин иска да опровергае някои предразсъдъци. Някои клишета за отношенията между нашите народи. Гершом беше, нали? Гершом да не е еврейското съответствие на Герхард?

ГОТФРИД: Не е.

КОМЕНДАНТ: Значи не е. Ето колко неща не знаем за вас... За нас е загадка вашият народ. Не само за Германия, за цяла Европа. Но излиза, че и ние, германците, сме се превърнали в загадка. Какви ли не чудесии се разправят за нас. Светът чува слухове и се пита: възможно ли е? Възможно ли е това у един народ на мислители и поети в сърцето на Европа? Затова сме тук, готови за едно по-различно начинание. (*Разгръща карта пред Готфрид. Сочи различни точки по нея.*) Ориентирате ли се? Тук е гарата, а тук – реката. Ние с вас сме тук. Ето тук строим училището. Това ще е футболното игрище. А я прочетете тук, Готфрид: синагога. (*Пауза.*) Както виждате, намерението ни е да променим това място из основи. Но далеч по-важно и далеч по-трудно е друго: да променим себе си. За всички говоря – и за вас, и за нас. Да свикнем да се държим едни с други по новому. Да усвоим нов мироглед. Чели ли сте Паскал? (*Готфрид поклаща глава. Комендантът се заравя сред книгите си, вади едно томче, отваря го и намира търсения пасаж. Чете.*) Мисъл 252: „Всеки от нас е колкото дух, толкова и автомат.“ Малко по-нататък казва: „Трябва да накараме и двете ни съставки да повярват: ума – чрез доводите; автомата – чрез навика.“¹ Разбирате ли, Готфрид? Това, което ни казва Паскал, е, че от много молитви, човек в

¹ Прев. Лилия Сталева, Анна Сталева. Паскал, Блез. Мисли. С., Наука и изкуство, 1978. – Б. пр.

крайна сметка започва да вярва. Казано другояче: усмихвай се и ще се почувстваш щастлив. Актьорите познават тази мъдрост. Имате ли опит в театъра? (*Готфрид поклаща глава. Комендантът посяга да му сипе кафе, но се спира.*) Поне като зрител?...

ГОТФРИД: Ходил съм няколко пъти. Малко. Свършвах работа много късно...

КОМЕНДАНТ: Жалко. Щях да си спестя някои обяснения. Но като заработим заедно, ще ме разберете от само себе си. Сега няма да ви задържам повече. Гледайте да си починете. Важно е утре да дойдете на свежа глава. Утре с вас ще набележим основните положения. Ще нахвърляме сценария, така да се каже.

2.

КОМЕНДАНТ: Композицията. Това е най-важното, композицията. Как да ви обясня по-добре? (*Търси из библиотеката си, вади книга, разлиства я.*) *Поетика* на Аристотел, седма глава. (*Поставя томчето пред Готфрид, който чете мълчаливо. Пауза. Комендантът чака Готфрид да реагира, но той не разбира какво се иска от него.*) Според Аристотел едно произведение на изкуството е толкова по-красиво, колкото по-сложно е, стига обаче сложността му да е в някакви рамки. (*Хваща въженцето на пумпала и прави възел.*) Един възел е по-интересен от голия шнур, но ако възелът стане прекалено оплетен... (*Овързва все повече и повече възела.*) Ако възелът е прекалено оплетен, окото го възприема като хаос и губи интерес. Една мелодия... (*Изтананиква няколко мелодийки, все по-сложни една от друга.*) Една мелодия е по-интересна от монотонното бучене например, но ако мелодията стане твърде претрупана, слухът я възприема като шум и се затваря за нея. Следите ли ми мисълта?

ГОТФРИД: Тази сутрин като че ли пристигна нов влак.

КОМЕНДАНТ: Влак ли? Не ми е известно да е пристигал влак. Да не сте сънували?

ГОТФРИД: Няколко човека в блока го чухме. Не знам в колко часа точно, на съмване. Не можахме да отворим прозорците, за да видим. Вратите и прозорците в блоковете са залостени отвън. Помислихме, че е дошла нова композиция с хора за лагера. Но явно не е това. Никога не доведоха.

КОМЕНДАНТ: Ако е имало нови постъпления, щях да съм в течение. Ще питам. Докъде стигнахме? Композицията. Една и съща история може да бъде разказана по безброй начини: отпред-назад, отзад-напред, от една гледна точка или от...

ГОТФРИД: Хората се чудят за обувките.

КОМЕНДАНТ: Дали сме ви нови дрехи. Не ви ли харесват?

ГОТФРИД: Хората се чудят за връзките. Защо обувките са без връзки?

КОМЕНДАНТ: Защо били без връзки. Сериозно ли за обувки искате да говорим? Или ми давате пример за така наречения еврейски хумор? Опитваме се да работим, Готфрид. Може би имате нужда от почивка? Не? Тогава ще ви помоля да се съсредоточите в това, което вършим. Предлагам да се насочим към класическа композиция. Първо действие: градът; второ действие: гората; трето действие: гарата.

3.

В картата са забити топлийки с цветни главички. Пред Коменданта се извисява купчина папки, съдържащи досиета, пред Готфрид – втора. Комендантът чете от първата страница на една тетрадка, която ще наричаме „сценарий“.

КОМЕНДАНТ: Продавач на балони. (*Готфрид подава една папка на Коменданта, който я поглежда и забива топлийка в картата.*) Деца с пумпал. (*Готфрид му подава две досиета.*

Комендантът ги прелиства. Забива две топлийки.) Дете с кукла. *(Готфрид му подава поредната папка. Комендантът я поглежда. Мълчи.)* Защо момиче? При мен е момче.
ГОТФРИД: Заради гласа. Ще ви хареса гласът ѝ.

Пауза. Комендантът забива топлийка в картата.

КОМЕНДАНТ: Двойка на пейката. *(Готфрид му подава две досиета. Комендантът ги преглежда. Пауза. Връща едното на Готфрид.)* Прекалено е хубава. *(Пауза. Готфрид връчва друго досие на Коменданта. Той го слага в своята купчина и забива две карфици в картата.)* Браво, Готфрид, добра работа сте свършили. Въпреки че площадната сцена още ме притеснява. Питам се дали да не я съкратим.

ГОТФРИД: И пак да намалим статистите? Ами ако денят излезе хубав? Ако е слънчево, на открито винаги има много хора.

КОМЕНДАНТ: Да, но с такава масовка няма да е лесно... Идеята е тази сцена да предава, как да се изразя... духа на общността. Ще трябва да съгласуваме поведения, жестове, погледи... От друга страна, не може без мои подчинени в масовката. Как ще прикрием взаимното недоверие? Няма да е просто нито за вашите, нито за моите хора – и за нас това е ново. И за мен конкретно. Аз в крайна сметка съм военен. Войник. Готфрид... слушате ли ме? Какво гледате?

ГОТФРИД: Дима.

4.

Комендантът се опитва да завърти пумпала, но не успява. Проваля се два, три пъти. Готфрид го наблюдава със „сценария“ в ръка.

КОМЕНДАНТ: Не усеща другия зад гърба си, докато не чува гласа му. „Трябва по-добре да затегнеш връвчицата.“ Тогава си прибира пумпала. *(Прави го.)* Всичките му сетива се напрягат, за да си опази пумпала. *(Дава пумпала на Готфрид. Той се прави, че безуспешно се опитва да го завърти. Два, три пъти. Зад гърба му, Комендантът.)* Трябва по-добре да затегнеш връвчицата. *(Готфрид вдига пумпала.)* Колкото по-стегната, толкова по-добре. После рязко я дръпваш. *(Не следва отговор.)* Най-трудно е дръпването. Чакай да ти покажа. Дай.

ГОТФРИД: Не пипай.

КОМЕНДАНТ: Много е хубав. Черен с червено, нали? Може ли да го видя?

ГОТФРИД: Махай се.

5.

КОМЕНДАНТ: Стига! Изчезвайте всичките. Кажете им да се връщат по спалните. До последния. Вие също. *(Пауза.)* Не ме ли чухте? Вие също, Готфрид.

ГОТФРИД: Можем и по-добре.

КОМЕНДАНТ: Ще пратя телеграма в Берлин. „Задачата неизпълнима. Стоп. Очакваме ново нареждане.“

ГОТФРИД: Ще се справим. Само ни дайте малко време.

КОМЕНДАНТ: Разочарован съм, Готфрид. Много съм разочарован. Вашите хора си правят каквото си знаят. Как да го разбирам: аз ли не говоря ясно, преводачът ли не си върши работата? Но какво ми е неясното на мене? От колко време тъпчем на едно място? Обядът на нищо не приличаше. Жените си държах лъжиците като умрели мишки. А за сцената с

пумпала нещо да кажете? С колко момчета я репетираме вече? Ами вашия собствен монолог? Монологът за часовника, Готфрид, монологът за часовника! *(Пауза.)* Рижото момиче продължава да не е наясно какво точно играе. Дали девойка, сърдита на годеника си, дали самотница, на която просто ѝ се приказва, дали курва, недоволна от сводника си? Каква изобщо е нейната цел в тази сцена?

ГОТФРИД: Мислех си, че няма да ѝ отнеме толкова време. Но ще се представи добре, ще видите. Две години е играла в един варшавски театър.

КОМЕНДАНТ: Професионална актриса значи? Защо не казахте по-рано? С това трябваше да започнете, Готфрид. *(Пауза.)* Дебелото момче за нищо не става. Има отвратителна дикция. На другото му се разбира по-добре, но пък в думите му няма грам участие.

ГОТФРИД: Момчетата не говорят така.

КОМЕНДАНТ: „Момчетата не говорят така.“ Какво искаш да кажеш?

ГОТФРИД: Има някои изрази, които... „Знаех, че имаш нещо за криене. Вървиш крадешком.“ Децата не говорят така. Хората не казват: „Старая се, защото мисля за нас. За теб, за мен, за всичко, което сме си мечтали.“ В живота нещата не звучат по този начин.

Пауза.

КОМЕНДАНТ: Все ги защитавате. За всеки имате извинение. Само че вие не сте техният адвокат, Готфрид, а моят преводач. *(Пауза.)* Естествено, че в живота нещата не звучат по този начин. Естествено. *(Пауза.)* Това ви е проблемът, Готфрид, на това се дължи вашето объркване. Затова не сте убедителен в монолога си. Вторачили сте се в думите, но животът не е в думите, а в жестовете, с които ги придружаваме. Да вземем вашия монолог, Готфрид. Търсете връзка между думите и движенията ви. Гледайте. *(Готви се да го изиграе. Прекъсва се за миг.)*

А, за малко да забравя: продавачът на балони. Не става! Тръгва наляво, когато по сценарий е надясно. Този човек не прави разлика между ляво и дясно.

ГОТФРИД: Този човек не спи. Този човек нощем става час по час, за да се увери, че блокът е заключен. Става, проверява вратите и се връща в леглото. Но скоро пак става. Не спи.

КОМЕНДАНТ: Проверява дали блокът е заключен? Сигурно се шегувате. *(Смее се.)* Има чувство за хумор този народ. *(Смее се.)* Намерете друг продавач на балони, Готфрид. Някой, който поне да отличава посоките.

ГОТФРИД: Тадеуш ще се справи. Умен човек е. Преподавал е история в университета.

КОМЕНДАНТ: Бил преподавал история. Що за история е преподавал, щом не прави разлика между ляво и дясно? В лечебницата ще му дадат нещо за безсънието. Така, дайте сега да видим монолога. Това е вашият звезден миг, Готфрид, не бива да го претупвате. Веднага личи, че не знаете къде да си денете ръцете. Ако имате нужда да държите нещо, намислете си какво да е. Книга, вейка... Бастун! Бастун, точно така, на вас ви трябва бастун, за да ходите. С него могат да се прикрият куп издайнически детайли. Ако си синеок и сакат, никой не се вглежда в цвета на очите ти. *(Имитира вървеж с бастун. Показва на Готфрид как да куца.)* Най-важното обаче е да се намери взаимовръзката дума–жест. Не ми разправяйте, че в живота така не се говорело. Знаем, Готфрид, знаем. Но знаем също, че в живота се намират жестове към всякакви думи. Чел съм досието ви. Имате жена, дъщеря, живот. Имате предишен живот, Готфрид, използвайте го. Там потърсете. Чуите мене: „Направен е около 1502-а година от майстор Петер Хенлайн от Нюрнберг, прочутия производител на механични играчки.“ Не сте на устен изпит в гимназията – говорите за часовника във вашия град. Гордеете се с него, много се гордеете. Обърнете внимание на погледа ми. „Направен е около 1502-а година от майстор Петер Хенлайн от Нюрнберг...“

Помните ли как описва Антоний съдраната наметка на Цезар? *Юлий Цезар*, трето действие, втора сцена. Казах ви да го прочетете, прочетохте ли го? „Ако способни сте за плач, бъдете / готови за сълзи! Вий всички тука / познавате отдавна таз наметка. / За пръв път, помня, Цезар я облече...“²

ГОТФРИД: Продължават да се чуват влакове. Не само аз, всички ги чуваме. Не спим, защото чакаме шума. Изкарваме нощта нащрек, в очакване на влак.

КОМЕНДАНТ: Изморени сте, това ли ви е мисълта? Че изпълнителите ни се излагат, защото са недоспали?

ГОТФРИД: Днес много от хората не искаха да излязат от блока.

КОМЕНДАНТ: Как така не са искали да излязат?

ГОТФРИД: Не разбират какво става. Не знаят какво правим тук.

КОМЕНДАНТ: Какво правите тук ли? Колко пъти да ви обяснявам, Готфрид? Това е пробна фаза. Даден ви е специален статус. Берлин ви избра.

ГОТФРИД: Не виждат смисъла на всичко това.

КОМЕНДАНТ: Смисъла не виждали. Смисъл ви е притрябвал значи. А да не би, Готфрид, вие да сте отговорен за липсата на смисъл? Вие сте преводачът. Вие си знаете какво и как им говорите.

ГОТФРИД: Вече не знам какво да говоря.

КОМЕНДАНТ: Не мога да ви помогна. Вашият народ е загадка за мен. Вие си знаете хората. Затова сте тук. Те се вслушват във вас, доверяват се на думите ви, затова ви поверихме тази роля. Чуйте ме, Готфрид, и се постарайте да разберете. Преди няколко седмици, докато вие и вашите хора сте пътували за насам, аз получих телеграма. Известие от Берлин. Тъкмо навреме, минути преди вашият влак да пристигне на гарата. Повярвайте ми: ако това съобщение не беше пристигнало навреме, двамата с вас нямаше да си приказваме сега. Разбирате ли какво ви казвам?

Пауза.

ГОТФРИД: Но хората трябва да знаят какво да очакват.

КОМЕНДАНТ: Да знаят какво да очакват? И това ли искат? Всички това искаме. Само че животът е непредвидим. Кой в днешно време спи спокойно? Тях влакът ги държи будни. Но поне в едно са сигурни, докато не мигват. Че *не* са във влака.

ГОТФРИД: Хората се питат какво ще стане, ако се справят добре.

КОМЕНДАНТ: Съсредоточете се над това, което ви казвам, Готфрид: „Аз не пътувам във влака. Щом съм тук, значи не съм във влака.“ Вникнете в тази мисъл, върнете се в блока си и кажете на вашите хора каквото искат да чуят. Вие сте преводачът. На вас се падна да изберете думите. Не мога да ви помогна. Какво знам аз за душата на вашия народ? Щом се нуждаят от смисъл, дайте им смисъл! Вървете и говорете с тях. Но докато подбирате думите си, не забравяйте: „Щом сме тук, не сме във влака.“

6.

КОМЕНДАНТ: Нещо куца. Не знам какво, но нещо куца.

ГОТФРИД: Имам чувството, че...

КОМЕНДАНТ: Кажи, Гершом.

² Прев. Валери Петров. Шекспир, Уилям. Събрани съчинения. С., Захарий Стоянов, 1988. – Б. пр.

ГОТФРИД: Сцената като че ли буксува. И момичето променя отношението си твърде рязко, но не става ясно защо.

Пауза.

КОМЕНДАНТ: Прав си. Браво, Гершом, много добре. Ще направим малко поправки.

Отваря сценария. Обмисля, задрасква, пише. Подава тетрадката на Готфрид. Той чете. Пауза.

ГОТФРИД: Каква е разликата между „пауза“ и „мълчание“?

КОМЕНДАНТ: Продължителността. Въпрос на ритъм. Където пише „мълчание“, пребройте наум до три. Където пише „пауза“ – до пет. (*Пауза. Готфрид брои мълчаливо първо до три, после до пет. Комендантът налива кафе в две чашки. Пият.*) А, и още нещо. Искам момиченцето да пее. Може да стане чудесен финал за разходката в гората преди отбиването на гарата. Дали ще стане да изпее нещо?

ГОТФРИД: Мисля, че да.

КОМЕНДАНТ: Ако с това дете не се получи, ще го сменим, деца поне има. (*Пауза.*) Знам, че се притесняваш за тях, Гершом. И аз се притеснявам. За децата. Информираха ме, че следобед ги събираш в училището.

ГОТФРИД: В свободното ни време е, след репетиции.

КОМЕНДАНТ: Да, разбира се, че е в свободното ви време. Не това ме притеснява. Събирате децата в училището. Те седат по чиновете и записват каквото видят на дъската...

ГОТФРИД: Преподаваме им.

КОМЕНДАНТ: Какво?

ГОТФРИД: Математика, език, история... Сред нас има учители.

КОМЕНДАНТ: Математика. Език. История! (*Пауза.*) Не е много редно. Не за това са ви избрали от Берлин. (*Пауза.*) Добре, събирайте се, преподавайте. Нередно е, но ви разрешавам. Стига обаче заниманията в училището да не ви разсейват от основната ви задача. Приеми го за жест на доверие, Гершом. На признателност дори. Нещата се получават много по-гладко напоследък и аз усещам твоя пръст в това. Знам, че най-сетне намиращ правилните думи, с които да обясниш и убедиш. (*Пауза.*) Готови сме да пристъпим към най-важната фаза от нашето начинание. От утре част от моите подчинени ще се смесят с вас, облечени в цивилни дрехи. Ще се държат, все едно са дошли на оглед. Твоите хора трябва да свикнат с тези гости, които ще са в правото си да отворят всяка врата и да задават всякакви въпроси. Всякакви въпроси, Гершом, и всяка врата.

7.

КОМЕНДАНТ: Добре, добре, добре. Много по-добре, Гершом, така е много по-хубаво. Момичето на пейката налучка подходящия тон. И ми се струва, че най-сетне попаднахме на правилните деца за сцената с пумпала, най-сетне „дуетът“ сякаш се сработи. И твоят монолог звучи по-стабилно: „Направен е около 1502-а година от майстор Петер Хенлайн от Нюрнберг...“ Браво, похвално. Остана да оправим само площадната сцена.

ГОТФРИД: Да я оправим ли? Хората искрено се стараят.

КОМЕНДАНТ: Не се съмнявам, че се стараят. Не бих ги упрекнул в нищо. Напротив, мисля, че правят всичко по силите си. Не старанието е проблемът. Нито пък колко присърце са взели ангажимента си – те отлично знаят какво и защо правят. Просто сцената се разпада от

само себе си. Много мислих. Защо не става и не става, нищо че я репетирахме толкова пъти?

Пауза.

ГОТФРИД: Може би щеше да стане по-добре, ако знаеха кого чакаме. Чие идване предстои.

Пауза.

КОМЕНДАНТ: Не е там бедата. Бедата е, че е невъзможно да накараме такава разнородна тълпа да зазвучи като хор: децата на люлката, старите на излизане от синагогата, продавачът на балони... Помниш ли какво говорихме за Аристотел? Ако един взел е прекалено оплетен, окото спира да го вижда. Ако една мелодия е прекалено сложна, ухото я отчита като шум. Затова площадната сцена се проваля.

ГОТФРИД: На мен не ми се вижда чак провал...

КОМЕНДАНТ: Прекалено са ни много статистите.

ГОТФРИД: Нима те са виновни, че...

КОМЕНДАНТ: Не са те, знам. Да съм споменава някой да е виновен?

ГОТФРИД: Но...

КОМЕНДАНТ: Прекалено са много. От самото начало ти казах.

Пауза.

ГОТФРИД: Колко няма да са много?

КОМЕНДАНТ: Помислих, сметнах. Сцената ще улегне с не повече от сто човека. Сто е идеалната бройка.

ГОТФРИД: А останалите? Отпадналите?

КОМЕНДАНТ: Излишните ли? Ами Гершом, сам разбираш, че няма място за тях в постановката. Не можем да ги оставим да стърчат на заден фон като призраци. Или да ги преоблечем като германски войници? Най-разумно е да ги преместим в лечебницата. Да, това е, така ще е най-добре за всички: в лечебницата. (*Тръсва пред Готфрид наръч папки: досиетата на участниците в площадната сцена.*) Сто. Погрижи се за пропорцията, да има от всичко: мъже и жени, деца и старци... И ако обичаш, кажи им да се усмихват. Толкова ли им е трудно на твоите хора да изглеждат малко по-приятливо...

Избира книга от библиотеката си. Готфрид стои пред купчинката от папки. Мълчат. Комендантът прочита една страница и я обръща.

8.

Готфрид гледа досиетата. Не се решава да отстрани нито едно. Комендантът чете.

9.

Комендантът затваря книгата си.

КОМЕНДАНТ: Искаш ли аз да се погрижа? По ли ще си доволен, ако аз избира сто?

Посяга към купчината с папки. Готфрид го спира.

ГОТФРИД: А ако откажем да участваме?

КОМЕНДАНТ: Моля?

ГОТФРИД: Ако откажем да излезем от блоковете? Човекът пристига, но няма никой, улиците са празни. Или пристига и хората не се държат по план. Обръщаме се с гръб към него или го замерваме с камъни. Или му казваме истината. Какво ще стане, ако не направим каквото сте ни наредили? Ако не изпълним вашите желания?

Пауза.

КОМЕНДАНТ: Моите желания? Смяташ, че аз имам желания, така ли, Гершом? Берлин избра и мен. Точно както тебе. Берлин диктува. *(Пауза.)* Очевидно има и такава възможност, да – да не излезете от блоковете. Да предположим, че гостът дойде и не се появите. Или се появите, но направите нещо странно, например заплачете или му разкажете някаква история... Подобен акт може би ще има символична стойност. Ако, разбира се, този човек е в състояние да я усети. Хубав символ, да. Поредният жест посред хиляди други. Но дали ще бъде разбран? Ами ако чуждият човек просто не разбере вашия жест?

Пауза. Готфрид започва да отделя папки от купчината с досиета.

10.

Комендантът проверява дали са останали точно сто досиета.

КОМЕНДАНТ: А ти къде си? Забравили сме те, Гершом. *(Понечва да сложи досието на Готфрид към купчината на одобрените. Поколебава се.)* Но като добавя теб, едно от тези е излишно. *(Маха една папка от одобрените.)* Сега да. *(Добавя на нейно място досието на Готфрид.)* „Герхард Готфрид“. *(Вади топлийки от мястото на площада на картата, докато не останат сто.)* Най-последно. Сега оставам само аз. Виж ме и кажи как ти се вижда. Кажи движенията ми в тон ли са с думите. *(Имитира посрещане на гост.)* С ваше позволение – акцентът ви... За момент ми се стори, че сте... Но не, как можах да се заблудя! Кафе? Произношението ви е неповторимо, навява ме на такива прекрасни спомени. Много харесвам вашата страна. Бил съм там на почивка преди войната. Преди войната. Кажете нещо на вашия език, моля ви. Една дума: „мир“.

11.

Комендантът, с пумпала.

КОМЕНДАНТ: Чувал ли си за тъгата на актьора? Е, вече знаеш какво е. Пада завесата и изведнъж целият свят от думи и жестове, целият му свят се изпарява. Пада завесата и актьорът остава без нищо. *(Пауза.)* Един актьор забива гвоздей. Изведнъж завесата пада. И той чак тогава си дава сметка. Чак тогава изневиделица осъзнава целия си ужас. Осъзнава, че когато забива гвоздей, действието му е същевременно и нещо, и нищо. *(Пауза.)* Завесата пада и актьорът се озовава с чука в ръка. Не знае за какво му е. *(Пауза.)* Завесата пада и актьорът се връща към живота. А животът не е ласкав. И ти, и аз отлично знаем, че животът не е песен. Не живеем в рая, Герхард. Някой ден – може би. Но все още не. *(Пауза.)* Завесата пада и животът трябва да продължи. Животът продължава. *(Пауза.)* „Направени

сме ние от сънища и сън отвед обгръща тоз малък наш живот!“³ *Бурята*, четвърто действие, първа сцена. Внезапно магията се разваля. И нахлува неугледният живот. (*Пауза.*) А я си представи да можехме да играем вечно. Мисля, че стана фантастично. Имахме отлични попадения. И монологът беше висша класа: „...над четири столетия след конструирането ѝ, тази машина продължава да отчита времето с едва половин минута неточност“. Почти съвършен. Жалко само за момиченцето с куклата. (*Пауза.*) За малко всичко да обърка. Толкова деца и да вземеш най-глупавото. Какво видя в нея? Не е като да нямаше данни, гласът ѝ наистина беше приятен. И песента не беше лоша. Ти ли я избра? (*Тананика песента на Момиченцето. Пауза.*) Впрочем това за кораба не го разбрах, Герхард. Мислиш ли, че той те е разбрал? (*Пауза.*) Образованието му куцаше. Останах с впечатление, че никога не е чувал за Спиноза. Докосваше книгите ми, все едно са тухли. (*Пауза.*) „Ние сме кораб, поел към пристана си по миниран път... Капитанът очаква верния сигнал... Междувременно обаче трябва да запази спокойствие.“ Не, май не беше така. Какво искаше да кажеш? Понякога не те разбирам, Герхард. Това да не беше пак еврейски хумор? Мислех си, че рано или късно ще те проумея, но не се получи. Толкова време работим заедно и продължаваме да сме загадка един за друг. (*Пауза. Тананика песента. Пауза.*) За част от секундата помислих, че все пак ще опитате. Че ще се разкрестите или нещо такова. Ще ми повярваш ли, ако ти кажа, че за част от секундата дори ми се прииска да го направите? На мен самия ми се докрещя. Когато бяхме на пътя към небето. Изведнъж ми призля. Стана ми непосилно да знам отнапред всяка дума и всеки жест. Да чувам всяка дума, преди да е излязла от устите ви. Да предвиждам и най-малкото от вашите движения. Докрещя ми се. Затова когато започна за кораба, си рекох: „Най-сетне. Най-сетне Гершом се реши.“ Бе само миг, Герхард, но в този миг неистово ми се прищя да се решите. (*Пауза.*) „Ние сме кораб, който заради мините не може да стигне до пристанището. Капитанът запазва самообладание, за да изчака сигурния сигнал.“ Не, и така не беше. (*Пауза.*) Корабът какво символизира? А пристанът? Кой, по дяволите, е капитанът? Ти ли? Или аз? Той може би? Не мисля, че те разбра. Нали му видя озадачената физиономия. Да видим дали ще спомене кораба. (*Пауза. Тананика песента. Пауза.*) Толкова деца и да избереш най-глупавото. Вместо да каже: „Бъди добро момче, Валтер, поздрави господина!“, хвърли куклата във водата и каза: „Бягай, Ребека, идва немецът!“ (*Пауза.*) Жалко. Толкова красиво стана излизането ни от гората. Ей толковка не достигна, за да се получи идеално. Дано не я спомене в доклада си. (*Тананика песента. Пауза.*) Тъгата на актьора. Завесата пада и животът трябва да продължи. Животът продължава, но как? Завесата пада, а в ръката ти – чук. Вярно, ръцете са си твои. Краката, тялото. Но какво правиш с този реквизит след падането на завесата? Актьорите знаят всичко, което трябва да се знае за живота, Герхард. Зад думите и жестовете цари пустота, ето ти единствената истина. Когато човек забива гвоздей, това е колкото нещо, толкова и нищо.

³ Прев. Валери Петров, пак там. – Б. пр.

V. Песничка за сбогом

С бастун в ръката Готфрид репетира куцукане.

Обръща се към Момче 1 и Момче 2. Момче 1 държи черен пумпал с червена горница.

ГОТФРИД (*Към Момче 2.*): Продължаваш да избързваш. Не слушаш Клаус: „Ще си го поделим. Един ден за теб, един ден за мен.“ Изслушай го и първо реагирай с тялото си, после отговаряй. Например можеш да го изгледаш презрително. И чак тогава да си кажеш текста: „Дръж си тъпия пумпал, не ти го искам.“ А в началото не се приближавай толкова до него. Приближаването да става постепенно, така че той да се почувства застрашен. Хайде така да пробваме. (*Разполага Момче 1 на мястото, където ще играе с пумпала, и докато дава указания на Момче 2, му показва нагледно как да ги изпълни.*) Приближаваш се отдясно дотук и казваш: „Трябва по-добре да затегнеш връвчицата“. Клаус скрива пумпала, ти пристъпваш крачка напред и добавяш: „Колкото по-стегната...“ Още една крачка и: „Най-трудно е дръпването...“ и така нататък, и така нататък. Не бързай. Изслушвай Клаус до края, отрази думите му с лицето си и изчакай малко, преди да отговориш. (*Пауза. Говори на Момче 1.*) Продължаваш да си скован. Притеснен си. Комендантът смята, че няма да успееш да се овладееш. Казах му какво се случи със сестра ти и го помолих да ти даде една последна възможност. Обещах му, че този път ще се справиш. Сигурен съм, че ще се справиш, Клаус. Опитай да не гледаш Франц в очите. „Кожата ѝ е млечнобяла. Дланите ѝ са малки. Целите ѝ стъпала са в драскотини, защото обича да ходи боса, когато е сама...“ Не го гледай в очите. „Ръцете ѝ са издължени. Дланите ѝ са малки. Зърната на гърдите ѝ са черни. Изглеждат черни, защото кожата ѝ е млечнобяла...“ (*Пауза. Обръща се към младия мъж и червенкосата жена.*) Има промяна. Не е нищо съществено, ще видите. Когато ти (*Към нея.*) му казваш „Чаках те повече от час“, а ти (*Към него.*) ѝ отговаряш „Все едно съм отишъл да пия...“ Нали се сещате кога. Вместо това сега трябва да кажете... (*Вади сценария. Чете.*) „Чаках те. Изморих се да те чакам. Не искам животът ми да мине в чакане.“ Тогава ти броиш до три и отговаряш: „Все едно съм тръгнал по жени... Единственият ми грях е, че мисля за утрешния ден.“ Останалото си е същото. (*Пауза.*) Да, знам, че не говорите така в нормалния си живот. Но забравете как говорите обикновено. (*Пауза.*) Знам, че можете. И надали ще е за първи път. Искам да кажа – на работа, вкъщи, на кой не му се е налагало да излъже? Сещам се за първия си началник, хер Бауман, правеше ми живота черен. Но аз се преструвах, че го ценя. Питам го за здравето му: „Как ви е днес болното коляно, хер Бауман?“, и му се усмихвах. Кой не е играл театър някой път? С години всяка вечер, като се върнех у дома, при семейството си, се преструвах, че всичко върви по мед и масло, колко и лош да ми е бил денят. На всички ни се е случвало да играем, няма защо да се срамуваме. (*Пауза.*) Съсредоточете се в това, което правите. Знам, че е трудно заради влаковете. Не ги слушайте. Съсредоточете се в думите и в жестовете. (*Играе.*) „Направен е около 1502-а година от майстор Петер Хенлайн от Нюрнберг...“. Внимавайте в думите и жестовете и няма да чувате тракането. (*Оставя им сценария. Мъжът заучава новите си реплики.*) Готфрид се обръща към момиченцето. То седи на пода, покрило с ръце главата си, завряна между коленете. В нозете ѝ лежи захвърлена куклата. Готфрид погалва момиченцето по косата.) Още мъничко. Чакаме да дойде гостът. Като го видиш, вземи Валтер и кажи (*Взема куклата.*): „Бъди добро момче, Валтер, поздрави господина.“ Не го знаем кой е, какъв е, нито кога ще дойде, никой не знае, затова трябва да сме постоянно готови. „Бъди

добро момче, Валтер, поздравя господина.“ Ако кажеш това както трябва, ще ни дадат да се видим с мама. Тя ще дойде с един от следващите влакове. Стига да слушаме. И да не губим търпение, нали, Ребека? Ще повтаряме толкова пъти, колкото се наложи, докато мама не се върне, нали ще повтаряме? Ако ти издържиш, и аз ще издържа. А ако аз не издържа, ако аз изгубя търпение, ти ще запазиш спокойствие. Ще продължиш докрая. Заради мама. Заради мама и заради мен, ако аз изгубя търпение. „Бъди добро момче, Валтер, поздравя господина.“ А после – песничката. Искат да изпееш нещо. Какво пък, не е лошо, нали? Да ни карат да пеем. Спомняш ли си онази, дето мама ти я пееше вечер? Песничка за лека нощ.

Пее на Момиченцето. Момиченцето се изправя, взема куклата и пее на нея.